

Медсестринська етика у вимірах педагогічної дії

Олена КРАВЧЕНКО,

*аспірант відділу теорії та історії педагогічної майстерності
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАНП України, викладач
іноземної мови Черкаського медичного коледжу*

Праця медичної сестри – це особливий вид професійної діяльності, яка вирізняється високим рівнем моральної і фізичної напруги. У динамічному сьогоденні збільшився обсяг функціональних обов'язків медичної сестри. Сьогодні це і знавець медико-технічних тонкощів, і носій гуманітарної культури, педагогічної та сестринської етики. У сучасній системі охорони здоров'я це фахівець, який повинен володіти високими моральними якостями, здатністю до емпатії й асертивності, виявляти доброзичливість і готовність завжди прийти на допомогу.

Така діяльність активізує усі складові професійної підготовки у медичному коледжі – навчальну, виховну, підсистему виробничих практик. Кожну із цих складових мають пронизувати ідеї людиноцентризму, що є невід'ємною рисою гуманістичної концепції освіти і охорони здоров'я. Це означає гармонійне поєднання інтелектуально-наукового, емоційно-естетичного і практично-вольового компонентів готовності майбутніх медичних сестер успішно здійснювати комунікативну взаємодію з пацієнтами, колегами, родичами пацієнтів.

Однак, як показує аналіз діяльності медичних коледжів в Україні, у більшості навчальних закладів система професійної підготовки майбутніх медичних сестер не повною мірою приведена у відповідність до запитів тієї сфери, в якій вони працюватимуть. Виникає потреба виховання особистісних якостей майбутніх медичних сестер, формування професійної етики цих фахівців у вимірах педагогічної дії.

Проблема етики багатогранно відображена в різних сферах людського знання. Аналіз дисертацій останніх років свідчить про наявність робіт, де розглядаються моделі формування комунікативної культури (О.Уваркіна), професійних цінностей (К.Куриленкова) у студентів медичних закладів освіти, їхньої готовності до комунікативної взаємодії (С.Поплавська) і пропаганди здорового способу життя (В.Бабаліч). Вагомими у контексті

дослідження проблеми професійної етики є праці учених-медиків про специфічні особливості лікарської діяльності, медичної етики та деонтології, формування особистості медичного працівника (Є.Вагнер, Ю.Віленський, О.Грандо, О.Громов, Б.Карвасарський, Б.Ліхтенштейн, П.Назар, О.Орлов, В.Петровський, Л.Піріг, І.Шамов). Водночас питання розгляду сестринської етики у вимірах педагогічної дії залишаються відкритими. Вивчення досвіду роботи медичних коледжів таких міст, як Черкаси, Суми, Глухів, дає змогу стверджувати, що окремі елементи сестринської педагогіки запроваджуються, однак не системно.

З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне у межах цієї статті зосередити увагу на потребі розвитку медсестринської педагогіки, розглянути особливості формування сестринської етики у студентів медичних коледжів крізь призму психологічних чинників педагогічної дії, окреслити вимоги до викладацького складу, який забезпечує ефективну навчально-виховну дію.

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що медсестринську етику можна розглядати з погляду професійної медичної моралі, яка обґрунтовує та систематизує сукупність певних моральних норм і оцінок, а також зумовлює систему моральних відносин [3, с. 30], що охоплює тісно взаємопов'язані почуття співпереживання, співчуття, моральні уявлення про любов до людей, необхідність дотримання терпимості, прагнення діяти відповідно до своїх професійних знань і особистих почуттів. Як цього досягти? Відповіді на це складне і важливе запитання знаходимо у скарбниці народної мудрості, спрямованої на духовно-моральне виховання, яку варто якнайширше використовувати в навчально-виховному процесі медичного коледжу. Ідеться про медсестринську педагогіку. Важливість такого навчального предмета для майбутніх лікарів кваліфіковано обґрунтовує Л.Островська [4]. Не менш, а, можливо, найбільше потрібний цей курс майбутнім медичним сестрам, зважаючи на специфіку їхньої професійної діяльності.

Медсестринська педагогіка – це своєрідна інтеграція людинознавчих наук (філософії, медицини, біології, фізіології, психології, деонтології, культурології, педагогіки), які дають змогу сформувати такі риси особистості медичної сестри, як комунікабельність, гуманність, доброзичливість, повага до

пацієнтів, ввічливість, принципова чесність, порядність, вірність обов'язку, тактовність, організованість.

Мета медсестринської педагогіки – підготувати студентів з урахуванням гуманістичних і культуротворчих функцій особистісно орієнтованої освіти, надбав народної мудрості і сучасних наукових знань до успішного застосування медично-педагогічного досвіду в професійній діяльності, забезпечити ефективну взаємодію в системах «медична сестра – пацієнт», «медична сестра – лікар», «медична сестра – медична сестра», «медична сестра – родичі пацієнта». У цьому контексті необхідно посилити увагу до пізнання людської особистості, формування готовності до довірливого, фахово-етичного діалогу із суб'єктом, що потребує сестринської допомоги.

Дослідно-експериментальна робота, яку ми проводимо впродовж кількох років у Черкаському, Сумському і Глухівському медичних коледжах, показує необхідність більш глибокого вивчення специфіки формування професійної етики студентів – майбутніх медичних сестер. Виникає потреба у створенні відповідного духовно-ціннісного навчально-виховного середовища в медичному коледжі. У цьому закладі усе (викладацький і виховательський персонал, приміщення, наочність) має працювати на формування у студентів розуміння своєї діяльності як духовно-морального служіння, свого високого покликання, життєвого призначення робити добро людям. Компонентами сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер є мотиваційно-ціннісний (рівень сформованості гуманістично-орієнтованої системи цінностей, ступінь усвідомлення суспільного значення надання сестринської допомоги пацієнту); емоційно-чуттєвий (рівень розвитку емпатії, ступінь суб'єктивної значущості переживання позитивних емоцій під час виконання медико-педагогічних дій, наявність моральних почуттів, співчуття); діяльнісно-практичний (рівень реалізації соціальних і професійних ролей, надання конкретної допомоги пацієнтам).

Умовами успішного формування професійної етики майбутніх медичних сестер є урізноманітнення змісту професійної освіти (використання ситуаційних завдань, проведення сенситивного тренінгу, ділових ігор) і, звичайно, високий професіоналізм викладацького складу медичного коледжу. Кожний викладач, незважаючи на навчальну дисципліну, яку він викладає, має володіти знаннями сестринської педагогіки і вмінням передавати цей цінний досвід своїм молодим колегам.

Високо оцінює роботу викладача відомий вчений І.Зязюн. Зокрема, він зазначає: «Викладання у професійному навчальному закладі – це і мистецтво, і наука. Мистецтво тому, що кожне заняття неповторне. Його хід, емоційне забарвлення, використовувани засоби залежать від цілого ряду факторів, багато з яких важко передбачити. У цьому розумінні викладання чимось подібне до творчості

художника, письменника, поета, від яких вимагається і глибоке знання життя, людської душі, вміння співпереживати особистості. Але разом з тим це і наука, в основі якої є об'єктивні закони...», що забезпечують процес цілеспрямованого розвитку особистості майбутнього спеціаліста-професіонала» [1, с. 430]. Доброзичливість, ненав'язливий вплив, захопленість, людинолюбство, відчуття такту, вміння зрозуміти іншого, товариськість – ці моральні якості викладача значною мірою стануть орієнтиром для особистісного становлення майбутніх медсестер. Секрети творчості педагога – наперед у великій праці з підготовки до заняття як «неповторного свята єднання вчительської душі з душами своїх вихованців» (О.Захаренко), у звичці нестандартно розв'язувати будь-які проблеми, у демократизації навчання, що має поєднуватися з високою вимогливістю і турботою про студента.

Ефективною формою педагогічної взаємодії, співпраці, співтворчості та взаємозбагачення викладача і студентів у навчанні є діалог особистостей. У такому діалозі, зазначає Т.Щербан, поєднуються «дві позиції розуміння, два рівноправних голоси; у двоголому слові, в репліці інша думка так або інакше враховується: на неї реагують або передбачають, вона переосмислюється або переоцінюється» [6, с.17].

Кваліфіковані поради-дії викладача, пов'язані із психопрофілактикою, психогігієною, психотерапією, психокорекцією, оздоровчо-реабілітаційними заходами, розгляд ситуацій взаємин між медичним працівником і хворим дають змогу студентам сестринського відділення глибше усвідомити складнощі і морально-ціннісні орієнтири майбутньої професії, серед завдань якої – налагодити спілкування із пацієнтом під час діагностики, власне лікування чи профілактичних оглядів.

Слушними є міркування дослідниці С.Поплавської [5, с. 126, 134], що міжособистісна взаємодія медичного працівника з пацієнтом спрямована на вирішення головного завдання лікарської діяльності – видужання хворого. Успішне вирішення такого завдання є можливим за умови правильної організації взаємин медичного працівника з хворим, тобто відповідної організації особистісного компонента комунікативної діяльності. Мотиваційна складова такого спілкування з пацієнтом безпосередньо пов'язана з цілями лікарської діяльності: діагностикою захворювання, лікуванням (консервативним або оперативним), проведенням реабілітаційних заходів, що і визначає спрямованість взаємодії із хворим.

Необхідною умовою успішного педагогічного діалогу викладача і студентів вважаємо дотримання культури слухання. Йдеться про вироблення відчуття присутності, сконцентрування уваги на іншій людині, що надзвичайно важливо у медичній практиці. Для ефективного слухання О.Яшенкова пропонує використовувати рефлексивний (передбачає активний зворотний зв'язок), емпатичний (вияв

співчуття і співпереживання) та критичний (настава на критичне сприйняття інформації) стилі слухання, що ґрунтуються на певних мовленнєвих прийомах і потребують значних свідомих зусиль, комплексу знань і вмінь [7, с. 130–131]. Для вміння слухати потрібна чутливість, розуміння, а також утримання від будь-яких суджень про іншу людину.

Ефективними засобами розвитку діалогічної взаємодії на заняттях з предметів гуманітарного циклу, зокрема з англійської мови, можуть бути завдання на мовне вправлення (комунікативна розминка у вигляді участі в ситуаційних іграх, констрування психолого-медичних задач); творчі завдання (наприклад: підготуйте усну розповідь на тему «Зцілення словом»); робота у групах, у парах, учнівські конференції; конкурси. Є потреба у використанні казкотерапії, літературотерапії, дискусій навколо професійно-орієнтованих текстів художньої літератури. Це допоможе розвинути образну уяву, а шляхом запитань, спонукання до дії ініціювати ціннісно-смыслову комунікацію, внутрішній діалог і розумову активність студентів. Через емпатійне, емоційне переживання, рефлексивне пізнання духовно-моральних норм і культурних цінностей [2, с. 346, 376] студент готується до спілкування на основі використання терапевтичної дії мистецтва слова; формується його медично-педагогічне мислення. Виховується особистість, відкрита до спілкування. Адже своїм переконливим словом медична сестра може запобігти зламу душі хворого, сердечній травмі або загоїти душевну рану.

Звичайно, таке спілкування можливе, коли колектив нагадує велику сім'ю, в якій панують добро та милосердя, чуйність, повага, здатність виявляти співчуття, вміння допомагати, тобто там, де формується високі духовні цінності.

Отже, в умовах зростання суспільних запитів щодо якості медичних послуг підвищуються вимоги до професійної діяльності медичних сестер, які мають не лише компетентно виконувати свої функціональні обов'язки, а й насамперед керуватися нормами професійної моралі. Саме від медсестринської педагогіки, сформованої професійної етики, фахово-етичного діалогу значною мірою залежить ставлення пацієнта та його родини до всієї системи медичного обслуговування. Тому медична сестра повинна бути передусім своєрідним психологом-практиком, майстром діалогічної взаємодії, який справді робить людям добро. Виконання цих вимог забезпечується завдяки високій професійності викладацького складу, а також створенню відповідного духовно-ціннісного навчально-виховного середовища у медичному коледжі, сутність якого і особливості функціонування потребують подальшого вивчення.

Література

1. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.

2. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі: навч. посіб. для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» / Любов Мацько. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 675 с.
3. Назар П.С. Основи медичної етики / П.С. Назар, Ю.Г. Віленський, О.А. Грандо. – К.: Здоров'я, 2002. – 344 с.
4. Островская Л.В. Формирование педагогической культуры и этики в системе подготовки студентов-медиков: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01, 13.00.08 / Лидия Васильевна Островская. – М., 2004. – 324 с.
5. Поплавська С.Д. Формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Світлана Дмитрівна Поплавська. – Житомир, 2009. – 226 с.
6. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування: монографія / Т.Д. Щербан. – К.: Міленіум, 2004. – 345 с.
7. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К.: Академія, 2010. – 312 с.

Анонси

Олена КРАВЧЕНКО

Медсестринська етика у вимірах педагогічної дії

У статті розглянуто мету і завдання медсестринської педагогіки, особливості формування медсестринської етики у студентів медичних коледжів крізь призму психологічних чинників педагогічної дії, окреслено вимоги до викладацького складу, який має забезпечувати ефективне навчання і виховання майбутніх медичних працівників.

Ключові слова: медсестринська педагогіка, медсестринська етика, студент медичного коледжу, викладач, педагогічна дія.

Олена КРАВЧЕНКО

Медсестринская этика в измерениях педагогического действия

В статье рассматриваются цель и задачи медсестринской педагогики, особенности формирования медсестринской этики у студентов медицинских колледжей сквозь призму психологических факторов педагогического действия, определены требования к преподавательскому составу, который должен обеспечивать эффективное обучение и воспитание будущих медицинских работников.

Ключевые слова: медсестринская педагогика, медсестринская этика, студент медицинского колледжа, преподаватель, педагогическое действие.

Olena KRAVCHENKO

Nursing ethics in measurements of pedagogical action

The article discusses the purposes and the tasks of nursing pedagogics, particularities of formation nursing ethics of the students of medical colleges through the lens of psychological factors of pedagogical action. The requirements for teachers which should provide an effective education and training of future medical workers are defined.

Keywords: nursing pedagogics, nursing ethics, medical college student, teacher, pedagogical action.